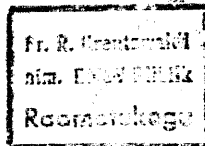

HIND 30 SENTI.

ERK

SISU:

- K. PETERSON: PRAEGUNE SILMAPILK JA RIIGIVANEMA ISIK.
- E. JALAK: UUSI TUULI VÄHEMUSTEPOLIITIKASSE!
- F. TOOMUS: AJAKIRJANDUSE KONTROLLIST.
- ED. TENNMANN: RISTIUSK JA RAHVUSLIK KIRIK.
- P. KIND: PÖLLUMAJANDUSLIKKE JUHTMÕTTEID.

PE 22477

N° 1 JAANUAR 1934

Asub oma majas
S. Karja 18, Tallinn.

EESTI LAENU PANK

Vanemaid Eesti rahaasutusi.

Asutatud 1909.

Telefonid: 446-82, 446-84.

Panga esimees — tel. 433-56.

DISKONTEERIB VEKSLEID.
VÕTAB RAHA HOIULE.
TOIMETAB KÕIKI PANGA-
TALITUSI.

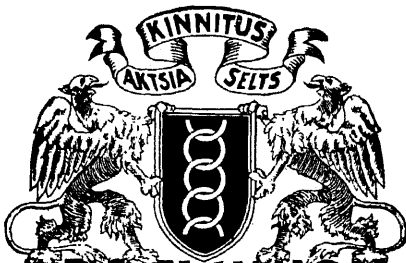
O.-Ü. TILGA & Ko.

Speditsioon.

Ehitusmaterjalid.

Fisk-autokummide esindus.

S. KARJA 18, TALLINN, TELEFON 445-73.

EESTI UNION
TALLINNAS

Tule ✨ Elu

ning

*õnnetusjuhtude kinnitus
soodsamail tingimusil.*

✨

JÜHATUS JA PEAKONTOR:
TALLINN, S. KARJA 18.

TEL. 445-10.

Esindajad igalpool.

ÜLD-, MAJANDUS- JA KULTUURPOLIITILINE AJAKIRI

NR. 1

J A A N U A R I 1934

2. AK.

PRAEGUNE SILMAPILK JA RIIGIVANEMA ISIK.

Käesolevate ridade ilmumisel maksab meil juba uus, rahva enamuse tahtel vastuvõetud põhiseadus, millega astume riigielu uude arenemisjärku. Riigipoliitilised võimalused, mis avanevad meile uue põhiseadusega, on küll veel praktiliselt kasutamata, kuid pakuvad teoreetiliselt mõneski mõttes paremat endisest. Otsekoheselt võime aga öelda, et moodsa demokraatliku riigi kriisi, millest meil viimaseil aastail on nii paljugi kõneldud, peaksime lugema ületatuks, kui teostatakse uut põhiseadust ausalt ja sirgejooneliselt.

Demokraatliku riigi kriisi väljendajaina näeme seismas kahte teineteisega võitlevat voolu: — esimene käsitab riigi valitsemist üksiku isiku geniaalse improviseerimisena, teine aga kui rahvamasside automaatset funktsioneerimist. Mõlemad maailmavaated väljendavad aga ainult kahte poliitilist meetodit ja mitte erinevaid poliitilisi tahtesisaldusi.

Neile, kes näevad riigivalitsemises rahvamasside automaatset funktsioneerimist, jääb valitsemine tegevuseks, millel puudub sellele omane poliitiline tähendus. Selle järgi moodustab riigi otsustamis- ja tegevusterviku üheastmeline mass iseenesest; ta ei vajaks selleks peaaegu sugugi või siis vajab ainult minimaalset juhtimist kõrgemalt poolt. Oma klassilises vormis on see liberalismi „kaotatud ja jälleleitud paradiis“, mis teeb iga valitsuse paratamatuks, aga siiski kergestikukatavaks „paheks“.

Valitsusvaenuline, omaaegselt monrhia-vastasest kodanlikust liberalismist tekkinud optimism rahvamasside poliitilisesse automaatsusesse on oma noorusvärskuses säilinud peaaegu alati opositsiooni meeolus seisvas sotsialismis. Engels, poliitiline liberaal selle selgemal kujul, kirjeldas seda ideaali järgmiselt: „Riigivõimu tegevus seltskondlikes vahelkordades saab järkjärgult üleliigseks ja kaob iseenesest. Riiki ei kõrvaldata, otse vastupidi — ta sureb ise välja.“ Temale sekundeerib Bebel: „Riigiga kaovad ka tema esindajad: ministrid, parlament, sõjavägi, politsei ja kaitseasutised, kohtud, kohtunikud, vanglate-valitsejad, maksuametid ja tollimajad, ühe sõnaga —

kogu poliitiline aparaat. Sajad tuhanded endisi riigitegelasi astuvad paljudesse erinevaise ameteisse ja aitavad oma intelligentsi ja jõududega suurendada seltskonna rikkust ja hüveolu.“

Rahvamasside poliitiliseks automaadiks tunnustamise juriidiliseks korrelaadiks võiksime lugeda ka seadus-automatismi. Veel praegugi õpib üliõpilane, et õigusriigis on kolm võimu: seaduseandja, kohtumõistja ja valitseja. Selles isikustamatus, seadusautomaatilises valitsemises hakkame mõistma ka riigi juhtimist. Et aga juba nii kohtu- kui valitsemistegevus peab sisaldama subjektiivse otsustamisvõime ja vaba määrangu tunnuseid, ühes sellega ka inimlike võimete tunnuseid, rääkimata riigi juhtimisest, seda ei taha liberaalne õigusriigi ratsionalist dogmaatiliselt hästi tunnustada.

XVIII sajandil see õpetus riigijuhtimise alistamisest seadusitältvale valitsemisele toetas kodanike võitlust monarhi eesõiguste vastu. XIX sajandil oli ta otstarbeks juba tõsta umbusku riikliku täidesaatva võimu objektiveedi vastu. Poliitiliseks ideaaliks tõsteti isikustamata „seadustevalitus“, ideaalseks valitsuseks aga seadusi käsitavad kohtud. Sääraste nomokraatide konsekventsemaid esindajaid on praegusajal Hans Kelsen, kes ütleb: „demokraatia idee vastab juhtimatus“. Siia valda võime lugeda ka meilgi nii laialdaselt valitseva arvamusel, et „parlamentarismis tähendab valitsema — olla esindatud“, või veel õigemgi — „olla valitud riigikokku“.

Rahvamasside poliitiliseks automaadiks tunnustajaile on valitsus — võidetav tehniline paratamatus, millele ei omistata iseseisvat, erilist poliitilist tähtsust. Nende kaasaegne poliitiline tegevuski on suunatud kas teadlikult, paljudelgi alateadlikult ideaalpildi poole, kus ühel ilusal päeval valitsus peab kaduma massiautomaatilise tegevuse tõttu.

Otsese vastandi kirjeldatud ideaalile moodustab poliitilise geeniuuse usk. See heroiseeriv maailmavaade mõistab riiklikku terviklust kui geniaalselt tegutseva kangelase kätetööd ja igavesti tahtevõimetut rahvast kui vaha rahvajuhtide kätes. Kui massi automaatsus sihib selle poole, et valitseja oleks kuulekas tööriist teda juhtiva võimugrupi käes, siis tõstab sangariusk geeniuuse väljaspoole igasugustest seltskonna materiaalistest ja ideelistest vajadustest. Esimene usub, et kogu mõistus ja seadusepärasus võivad moodustada vajaliku riikliku terviku ka ilma igasuguse valitsemiseta. Geeniuuse-usk aga laseb tekkida valitsejat kui — *princeps legibus solutus*'t. Parlamentarismis ja õigusriigis nähakse sealpool ainult suure juhi sidumist masside tahtega, nende hulkadega, kes ei tea isegi, mida nad tahavad. Parlamentarism sunnib suuri juhte vaielustesse astuma, teistega läbi rääkima, ja võimude jaotus takistab nende geniaalselt tegutsemist. Säärane desillusioneeritud makkiavellist ei usu poliitikas olevat mõistust. Ta on aktivist aktivismi enese pärast; suurejooneline rahvaliidumine on ta ainus eesmärk. Kõik ideoloogid Kristusest kuni Marx'ini on talle kõik üheväärilised ja nende eesmärgiks on tugevate indiviidide võimule toomine alatises eliitide ringkäigus ja neile valitsemise kui geniaalse improvisatsiooni võimaldamine. „Me mängime kandli kõigil keeltel, meie mängime võimust ja usust, kunstist ja poliitikast“ — ütles Mussolini 5. oktoobril 1922, mõned päevad enne Rooma vallutamist.

Poliitilise geeniuuse usk peab tahes-tahtmata olema vägivalda-usk: tema riigiloomise dünaamika tunneb ainult suunda ülevalt alla. Tugeva mehe geniaalsed improvisatsioonid on võimalikud ainult sunni ja surve kaudu. Tema riigiideaali lõpptulemuseks on tänapäeval, kus legitiimse monarhia ajastu on läbi — diktatuur.

Kuid ei massiautatism ega geeniuse-usk pole reaalsed poliitilised mõtlemisviisid. Nii massiautomaatselt funktsioneeriv kui ka geniaalselt improviseeritud riiklik terviklus on võimalikud ainult imeusunditena. Massiautomaatne ime, vana riikliku lepingu võltsitud uuendus, tähendab oma lõppkonsekventsides isiku tähtsuse kaotamist seltskonnas. Teisest küljest ei ole poliitiline terviklus keset gruppide mitmekesisust ilma juhtimiseta kujuteldav.

Kui me tahame säilitada demokraatlikku riiki, siis peavad riigijuhid nõnda kaua, kui nad on valitsemislaua taga, võima kasutada kaugeleulatavat otsustamisvabadust oma tegevuses. Sest ainult see, kel on otsustamisvabadus, saab kanda ka vastutust. Kui sajad rahvasaadikud peavad kandma vastutust otsuste eest, siis ei kannu vastutust mitte keegi, siis kaob vastutuse mõte.

See poliitilise vastutuse mõte on tähtis element riigi juhtimises. Iga saatjaskond jääb kindlusetaks, kui ta ei tea aadressi, kelle poole ta peab pöörduma. Ilma vastutava otsustamisvõimaluseta ei saa ükski riigimees luua enesele usaldust. Sest poliitilist usaldust võidakse tunda ainult selle vastu, kes võib tegutseda ja kes on võimne tegutseda. James Bryce tähendab, et harilikult kodanikult pole võimalik nõuda sügavamat poliitilist mõtlemist ja tähelepanelikkust; kuid harilik kodanik võib leida mehi avalikuks teenistuseks ja võib neid jälgida. „Nendele meestele peab helgiheitja heitma oma valguse, nii linnas kui maal, riigis ja kogu rahvuses.“

Ei rahvamasside poliitiliseks automaadiks pidamine ega geeniuse-usk pole elulised poliitilised mõtlemisviisid. Geeniuse-usk annab valitsejale liiga palju ja rahvale liiga vähe, selle vastand aga rahvale liiga palju ja valitsejale liiga vähe. Meie poliitiline ideaal saab olla — rahva eluline poliitiline tahe, mida sõnastab ja juhib valitsemas olevate isikute energiline tahe ja kes on võimsed teostama oma vastutavat arvamust ka vastu oma partei tahtmist, kui si seda aga nõuab riiklik terviklus ja valitsuse ühtlus.

Kahtlemata on valitsuse poliitiliselt iseseisvaks ja tugevaks muutmine demokraatse parlamentarismi raamides ilmtingimata vajalik. Valitsus, kes koosneb ainult funktsionääridest, kes tegutseb siis, kui nõorist tõmmatakse, see valitsus ei saa omada ei parlamendis ega ka rahva silmis mingit autoriteeti. Sel viisil saab muuta parlamentarismi ainult *ad absurdum* ja teda teha ükskõik millise diktatuuri teerajajaks.

Uus põhiseadus ei ole meil kaldunud ei ühele ega teisele kirjeldatud teele. Uus põhiseadus annab meile võimaluse anda seda, mis on rahva kohus, ja anda seda, mis on valitsuse kohus. Põhiseadust teostajate kohus on neid võimalusi kasutada ja neid viia ellu, et mitte pinda anda uuele umbusule ja uuele, liiga vara tekkida võivale ja tõenäoliselt veel raskemale kriisile.

Siin on meil vaja mehi, mitte vahendeid. Ja siin on meie valitsusel ja riigivanemal, kes laiemas mõttes kuulub ka valitsusesse, kõik põhiseaduslikud võimalused, mida nad vajavad oma initsiatiiviks ja tegevuseks demokraatliku riigi raamides.

On viga, kui meie demokraatliku ja parlamentaarse korra, mis mujal võib funktsioneerida rahuldavalt, teeksime jällegi vastutavaks vigade eest. Nüüd ei tohiks süüdi olla enam süsteem, vaid selle rakendamisviis.

Siin langeb kogu raskuspunkt loodavale riigivanema-instituudile, kes

võib olla kõikvõimas, kui seda nõuab rahvuse saatus. Ja ei ole ime, kui kogu rahvas tunneb palavat huvi ja muret küsimuse vastu, kes saab esimehiks riigi juhiks — riigivanemaks.

Jätaksime kõrvale nimed ja peatuksime lähemalt nende omaduste juures, milliseid peaks omama meie esimene riigijuht.

Ta olgu rahvuslane. Mitte rahvuslane ainult nüüd, kus rahvuslus on muutunud moeasjaks, kus iga kadakasaks või pajuvenelane tõusva rahvusliku laine surve all on muutmas meelt ja oma isade keele ja meelega jällegi meelde tuletab. Vaid rahvuslane ka siis, kui rahvusluse tekkimise algmed hõõgusid veel loomistules, kui paljud kaotasid usugi Eestisse, unustades selle rahva ja tema heakäekäigu, rahvuslane siis, kui teda tema töö ja teenete eest ei oodanud au ja kiitus, vaid püssikuul ja elupõline vangla. Säärase rahvuslase elu olgu meile paremaks pandiks, säärase rahvuslase looming olgu meile suurimaks tunnuseks, et ka tulevase Eesti elu areng sünnib rahvuslikus vaimus.

Sest rohkem kui kunagi enne vajame meie praegusel silmapilgul tõsi-eestluse arengut, meie eesti tõsise rahvusluse arengut. Rahvusliku liikumise spontaanne purse on ühelt poolt vahuna kiskumas kaasa ja tippudele tõstmas paljusidki neid, kes aastakümnete eest unistada ei julgenudki iseisest Eestist. Teisest küljest on paljudeski tekkimas orienteerimatuse ja meeleheitelise tunne, kes kõike praegusündivat näeb läbi musta prilli, kes näeb murdumas vanu tõdesid ning sellega hukkumas ka iseennast. Aga pidagem natuke need apostlid kinni ja küsigem, millistele veenetele, käegakatsutavaile tõsioludele nad oma musta diagnoosi panevad. Otsekohe hakkavad nad siis ebaselgelt žestikuleerima ja käsi iga ilmakaare poole laotama viisil, mis nii omane on igale laevahukkujale. Nad ei tea isegi, mis neid vaevab. Nad toovad ette igasuguseid generatsioonide võitlusi, justkui valitseks meil mõni perekondlik riid, kus pojad kargavad isadele habemesse. Nad targutavad ja peatuvad majanduslikel raskusil, mis valitsevad mitte üksi meil, vaid kogu maailmas. Ja kui me veidi tähelepanelikumalt süveneme neisse väidetesse, neid raskusi tähelepanelikumalt vaatleme, siis leiame, et ükski neist raskusist pole halvanud lõplikult ega muutnud tegevusvõimetuks meie loovaid jõude, vaid et meie väike Eesti on varemaltki talunud ja ületanud palju raskemaid kriise.

Viga peitub mujal. Ja meie ei eksiks igatahes väites, et siin on küll tegemist hingeelulise rikkega meie Ivan Ivanovitšides, neis meie rahvuse liikmeis, kes aastakümnete eest, kui kodumaal siin, omal pinnal, vajas oma rahvusluse eest võitlejaid ja surma minejaid, pühkisid kodumaa tolmu oma taldadelt ja siirdusid oma isiklikku õnne otsima Sarmaatia lagendikele. Revolutsioon ja sellega kaasaskäivad vapustused tõid nad ajaloo paratamatuse surve all kodumaale tagasi. Spetsialistide tähe all vallutasid nad parvena meie avalikud asutised ning uskusid moodustavat avaliku arvamuse. Siin, kodumaa kitsais oludes hakkasid nad esiteks tundma, et nad oma poliitiliste, majanduslike ja vaimsete ettevõtetega pörkasid kokku oma rahvuse piiride, ulatuse ja tahtega ja et nende vitaalne stiil ei seisnud üheski vahekorras selle kollektiivkeha suuruse ja sihtidega, millesse nad olid asunud. Siin näibki peituvat tõeline põhjus sellele meeleheitlikule meeleolule, mis nii paljudelegi omane. See on puhas subjektiivne, eneses vastuoluline tõsiasi ja vajumise meeleheide otse siis tekib, kui inimene pole enam orienteerimisvõimne temale võõrapärase ümbruses.

Praegune aeg nõuab tõsiseid eesti mehi, liha meie lihast ja luud meie

luust, neid, kes oma isiku on ohverdanud kodumaa heaks, kes oma tegudega on näidanud, et nad loonud on Eesti rahvusluse ja Eesti riigi, neid, kes ka siis kodumaale jäid, kui teised võõrsile siirdusid oma isiklikku õnne otsima ja kes oma elusihid leidsid kodumaa teenistuses. Ja kui kerkivadki veel üles Ivan Ivanovitšid, siis peame asuma seisukohale, et meil on pärismaalasi küllalt ning et kolonistide ajastu on jäänud läbi.

Juba Lembitu päevilt alates on meil maksimas ajalooline traditsioon: „Nõnda kaua kui veel elab kas või küünrapikkune poisikene, nõnda kaua ei tohi meil olla pinda võõr-mõjustustele“. See ajalooline traditsioon on meid kandnud läbi aastasade ränga võitluse, ning meie rahvuslike jõudude kinnisus ja kokkuvõtteid on meid viinud alati võidule. Kui juba Lembitu päevil meie naabrid märkasid, et „eestlased käivad kange kaelaga, ilma et nad kuulaksid sakslasi või teisi rahvaid“, siis on eestlane kõndinud kange kaelaga läbi aegade kuni praeguseni. Kui meid on rünnanud küll Saksa, Poola, Rootsi ja Vene vallutavad murdlained, kui nad kohisedes on kohati löönudki üle meie peade, siiski on eestlase „kange kael“ ikka ja alati enese sirgu ajanud ja alati võitjana võitlusest välja tulnud.

Neile ajaloolistele traditsioonidele peame jääma ustavaks, kui tahame säilitada ja võimastada oma rahvust, kui tahame viia ta iseseisvana esimeste rahvaste sekka teiste rahvaste peres. Meie geopoliitiline asend on meid paigutanud tormide ristteedele, ning meie ajalooliste traditsioonide murdmine on meile õnnetuseks. Seda arvame ka nende kodumaa poegade kohta, keda oleme lugenud paremate hulka, kuid kes võõr-mõjustuste sepitsuste kantsis endid vabandavad Eesti rahvuslike huvide eest seisjana Eesti rahvuslike huvide eest mitteseisjate palgalisina. Ei, rohkem kui kunagi varem peame tõstma kilbile meie ajaloolise hüüdlause: „Nõnda kaua kui veel elab küünrapikkune poisikene, nõnda kaua ei ole alistumist võõr-mõjustustele!“ See juhtmõte olgu eesmärgiks kõigile, see juhtmõte olgu seaduseks meie esimesele riigivanemale.

Riigivanem olgu rahvuslane, valitsemises vilunud ja riigijuhtimises kogenud. Aegadel, nagu praegu, kus poliitilised kired tahavad lüüa lõkkel ning rahvast tahetakse paisata kahte teineteisele vastuolevasse leeri, on meile kogenud valituse juhti rohkemgi kui hädasti vaja.

Valitsemise all ei mõista meie siin mitte materiaalse võimu, füüsilise sunni avaldamist. Sest siin peame hoiduma igasugustest rumalustest, vähemalt raskemaist ja käega katsutavamaist. Normaalse, pideva suhte inimeste vahel, mida meie nimetame valitsemiseks, ei seisa ialgi vägivallas, võimuses, vaid otse vastupidi. Kui valitsetakse, siis seisab valitsejate käsutuses see aparaat, mida nimetame võimuks. Juhud, millele paistavad pealiskaudsel vaatlemisel rajanevat valitsemise alusmüürid, muutuvad petlikeks nende lähemal vaatlemisel. Napoleon alistab küll Hispaania, kuid ta ei valitsenud seal ühtki päeva. Ka meie kodumaad on alistanud paljud võimud, kuid nad põle siin valitsenud, vaid võimutsenud. Valitsemine on aga võimu normaalne avaldus. Ta rajaneb alati avalikule arvamusele, alati — nii tuhandeid aastad tagasi kui ka praegu. Ükski valitseja maailmas ei ole oma võimu toetanud oluliselt ühelegi teisele tegurile nii palju, kui just avalikule arvamusele.

Avaliku arvamuse seadus on poliitilise ajaloo gravitatsiooniseadus. Ja isegi see, kes kavatseb valitseda verekoerte abil, on sõltuv sellest, millisel arvamisel temast ja tema kaaslastest on temale alistuvad.

On tõsiasi, et väehulkadega ei ole võimalik valitseda. Õieti ütles Talleyrand Napoleonile: „Püssitikud, Sire, kõlbavad küll igaks asjaks, kuid üheks ei kõlba nad mitte — nende otsas ei saa istuda.“ Sest lühidalt, valitseda tähendab rahulikult istuda, istuda troonil, *sella curulis*'el, ministri istmel, pühal toolil.

On võimalikud ajad, kus pole avalikku arvamust, kus erinevate gruppide risti vastukäivad vaated ei anna võimalusi valitsuse kujundamiseks. Ja kuna loodus kardab tühjust, siis täitub tühik, mis kujuneb avaliku arvamuse väljalangemise tõttu, toore vägivallega.

See toob meid lõpptulemusele, et valitsemine tähendab vaimset seisundit, et valitsemine tähendab sisuliselt vaimset jõudu. Ja siin — seistes küsimuse ees, kes peaks olema meie esimene riigivanem, peame ilma igasuguste eelarvamusteta andma enesele aru, mida meie tahame. Kas on meil vaja täita mõnd piimaühisuse esimehe kohta, mõnd kaubamaja direktori kohta, mõnd väeüksuse juhi kohta, või on vajalik meil täita riigijuhi, riigivalitseja koht. Selle enesele külmalt ja kainelt selgeks teinud, peame jõudma veendumusele, et meie riigivanem peab omama kogemusi riigi juhtimises, peab olema suuteline arvestama rahvahulkade poliitilist veendumust ning kooskõlastatult leidma tee läbi poliitiliste veetaluste rahnude riigi ja rahvuse arenguks. Ta peab olema riigimees, aga mitte aspirant riigimehe kohale.

Riigivanem peab tundma ka meie kultuuri. Sest meie omapärasel, iseseisvas kultuuris seisab meie rahvuse edu pant. Kuid mitte üksi tundma pealiskaudselt, vaid rohkem — ta peab olema kaasa aidanud meie kultuurilise elu kujundamisele ja arengule. Veel rohkemgi — õrna hoolitseva hoidjana peab ta olema olnud meie kultuuri ja selle arengu hälli juures. Mees, kes küll on kangutanud mägesid ja kangelasena võidelnud vaenlaste vastu, ei kõlba juhtima riiki, kui tal puudub arusaamine eesti kultuurist ja selle sihtjoontest.

Meie majanduse mõned tähtsad harud on veel võõrastes kätes. Eesti tulevase arengu siht nõuab ka selle kantsi vallutamist. Iseseisev riik ilma rahvusliku majanduseta on riik ilma majandusliku iseseisvusega. Ja see võitlus nõuab riigilt ja riigijuhi isikult eeldusi edukaks tegevuseks. Siia ei kõlbaks mees, kel lähedal on meile võõra ja mujal sideneva kapitali huvid. Rahvusliku riigi areng, selle sihtide eest võitlemine ja tulle minemine nõuab riigijuhilt selget meelt ja kindlat võitlustahet. Siia ei kõlba mees, kes poliitilisest võitlusest lahkub, kes oma töökspidamisi oma enese võitluse vääriliseks ei pea ja paremaid aegu ootab. Riigimees peab olema poliitiline võitleja — tema lahinguväljalt taandumine poliitilises võitluses on sama kui väejooks sõjaväe rindelt. Ja mees, kes kord olnud jooksus lahingurindelt, ei vääri usaldust ei kaasvõitlejate ega pealtvaatajate poolt ka tulevikus.

Lähemate kuude poliitiline võitlus kujuneb pinevaks. Selle raskuspunkt keskendub riigivanema isikusse. Valimisurnide ees seisatagu aga iga kodanik ja mõelgu — riigivanem olgu rahvuslane, olgu kogenud riigimees ja vilunud rahvajuht, olgu suuteline viima Eestit edule nii kultuuriliselt kui ka majanduslikult. Ta „kõndigu kange kaelaga, ilma et ta kuulaks sakslasi või teisi rahvaid“, nagu on see traditsiooniks saanud juba Lembitu päevilt.

Karl Peterson.

UUSI TUULI VÄHEMUSTEPOLIITIKASSE!

Sissejuhatauseks olgu kohe toodud troostlik õpetus, mille järgi Eestit polegi olemas. Sest — nii ütleb see õpetus — kui kellelgi tuleks mõttesse küsida, milline on näiteks inglase suhe oma maaga, või prantslasel, või itaallasel, siis on võimalik anda vastust. Inglisele on tema „country“ ikka see, mis ta omab, tema omandus — mispärast tal ka mõistete „maa“ ja „isamaa“ jaoks on ainult üks sõna; prantslasele on „la patrie“ alati armastatu, nii nagu naine, isegi kitsamas mõttes armuke — mispärast ollakse *la patrie* üle väga armukade; ja itaallasele tähendab *patria* alati k o d u maad, tükikest loodusest ja loomusest, mis võetakse kaasa kõikjale, nagu umbes palverändaja peotäie mulda pühalt maalt. Mis aga on Eesti eestlasele?

Selle üle võib mõelda pea lõhki. Missugusele vastusele ka tullaksegi, midagi teatut — midagi kui omandust, armastatud, osakest loodusest — pole see kindlasti. Ja selles suhtes on ülaltoodud õpetus õige: ükski riiklik-territoriaalselt iseseisev rahvas maailmas ei tunne end nii vähe peremehena omal maal, ei loe nii vähe isamaad o m a omanduseks kui eestlased; ükski rahvas maailmas pole nii salliv majasõprade vastu oma armastatud kodumaa suhtes kui eestlased; ükski rahvas maailmas ei kaota nii kergesti oma kombeid ja keelt võõrsil — ei, mis võõrsil: ka oma kodumaal! — kui eestlased.

Eestit, nagu ta peaks olema — iseseisva eesti rahva Eesti, seda Eestit pole veel olemas. Ja seepärast on vähestel teadlikel eestlastel valus ja väljakannatamatult popslik elada Eestis...

... elada Eestis, kus eestlaste allüürnikud tunnevad end palju kindlamatena kui peremehed; kus vähemusrahvused omavad silmis palju iseteadlikumat pilku, kui meie, isandad, ise; kus vähemusrahvuse esindajad (piiskop Joann) ametlikus kirjavahetuses karistamatult võivad öelda oma ülemusele, isandrahva aukandjale, et isandrahvas ja ta juhid on „одичавшие убийцы и разорители всякого добра“. — Niisugune Eesti peab olema ja on lihtsalt eksitus. Ja ise peame olema mingisugune veel kristalliseerumata segu Sancho Panzast ning Don Quijotest.

See on aga meie oma süü ja see tuleb parandada. Nüüd, suurte ümberkorralduste ja rahva enese sirguajamise ajajärgul!

*

See on tõesti meie oma süü. Sest meie iseseisvuse algul nüüd juba kõrvale tõrjutav Sancho-põlv tahtis mängida maailmale Salomoni rolli. Ega's asjatult Eesti nimi pole Jeruusalemma kuldraamatus! Need mehed seal juba ei anna midagi muidu; ei, need mehed seal on harjunud ikka saama rohkem kui andma vastutasu. Ja meie tooaegne naiivne juhtiv põlv, kes oli imeõnnelik, kui näiteks „Times“ või „Matin“ tõi kaks rida Eesti kohta (nende ridade sisu ja siht polnud tähtis, kui ainult oli nimetatud Eestit!), millist asjaolu siis trummeldati kõigis kodumaa lehtedes kui suurt välispoliitilist edasijõudmist — see põlv tundis end nagu kõrvust tõstetuna, kui juudid Eesti nime kirjutasid oma kuldraamatusse. Nad ei tulnud selle pealegi, mis need kirjutajad oma südames meie kohtluse hinnanguks mõtlesid meie kultuur-üliautonoomitsemise puhul meist ja meie sammust.

Muidugi, siis oli küll niisugune aeg. Võib-olla tuli see üldse kogene-
matusest, võib-olla ka toaegse põlve eesmainitud sancho-quijotelikust
hingekonstruktsioonist: valmistati „maailma kõige demokraatlikum põhi-
seadus“ — ja keelati usuõpetus koolides! See „kõige demokraatlikum põhi-
seadus“ andis kõik võimu, kõik prerogatiivid rahvaesindusele — ja rahva-
esindus ei olnud kohustatud ametisse astudes andma rahvale mingisugust
töotust oma kohusetähtlikkuse ja -tahtlikkuse kohta; ka selle rahvaesinduse
poolt moodustatav valitsus ei olnud kohustatud seesugust töotust andma ei
rahvaesindusele ega — veel vähem! — rahvale... — Niisuguse omapärase
ülidemokraatlikkuse viljana sünnitati siis ka vähemusrahvuste kultuur-
autonoomia seadus, mis tegelikult annab vähemustele mitte ainult kul-
tuur-autonoomia, vaid mitmes suhtes isegi poliitilise ja administratiivse
iseseisvuse. Nii kaugele mindi. Ja see teguviis paistab meile, pärastisele
ning mõistlikumale põlvele, seda kohatumana, et alles äsja olid lõppenud
lõunas verised heitlused balti-sakslaste Landesvehriga, kelle ridadesse kuu-
lus meie sakslusemeeste koosseisust vähemalt 33 protsenti — ühe sõnaga,
kõik, kel kuidagi aga oli olnud võimalus minna sinna meie vastu sõdima. —
Kui sakslased olid teadlikud Eesti iseseisvuse vastased, kui neile kultuur-
üliautonoomia andmist võis veel õigustada käegalööva ohkega, et „las’
võtavad, ega neist tegelikke Eesti kodanikke ikka ei saa!“ — siis venelastega
oli lugu teisiti. Petseri pussi- ja Peipsi kalavenelased — need kõik olid
kokku amorfne mass, isesugused anarho-kapitalistid, isesugused „Божьи
люди, маленькие“, rahvamaterjal, keda oleks tulnud eestkostmise alla võtta,
mitte rahvas. Neist oleks olnud võimalik kasvatada ja harjutada vabariigile
rohkem vastuvõetavamaid kodanikke, kui seda oleks tahtnud. Selle asemel
aga jäeti nad ainult kas monarhistlike poppide, mustade munkade, Suur-
Vene ideoloogiat kandvate, endistest kroonuametnikest kooliõpetajate või
ka kommunistlike „äratajate“ hoolde, kes kõik muidugi kohe asusid kasu-
tama seisukorda. Mis siis ime, et seal piirimaal veel praegu eestlased, setud
ja ingerlased muutuvad juba teadlikeks venelasteks, kuna tol ajal
seal veel tehti vahet ainult „pravoslavnõje“ ja „ljuterjane“ vahel! Mis siis
ime, kui piirimaade venelased praegu, viibates käega traataia-taguse poole,
ütlevad „naaschi“? Mis imet, kui politseikordnikud ja piirivalvurid vene-
laste külades nüüd ikka peavad käima mitmekesi — muidu lüüakse maha.

Ning üldse: mis siis ime, kui Eesti vähemused tunnevad end meil
peremehelikumatena kui peremehed ise, vähemused omavad silmis isetead-
likumat pilku kui isandad ise.

*

Vähemusrahvuste kultuurautonoomia seaduste ja määruste üksikute
paragraafide kaalumise ja nende vastavus põhiseaduse kui raamseaduse
üksikutele punktidele jäägu juristide hooleks. Ning oleks vististi soovitav,
et keegi neist seda kord avalikult ja kritiseerivalt teeks. Siinsete ridade
ülesanne on küsimust tõsta üles põhimõtteliselt.

Eespool on juba mainitud, et nagu omal ajal aeti üle ääre ülidemokraat-
likkusega valitsemiskorras, nii tehti seda ka vähemuste liigvabadusega. Ja
nagu too mineviku „kõige demokraatlikum põhiseadus maailmas“ tegelikult
kujunes erakondadele ja soomustatud klikedele teretulnud võimaluseks
kõige hoolimatumalt võimutseda peremehe enese, rahva, üle, kuni rahvas
viskas nad üle parda kogu nende katekismusega — nii on ka senisekujuline

vähemuste autonoomia nad seadnud eesõigustatud seisukorda Eesti vabariigis ja on viimne aeg seda seisukorda lõpetada. Praegune murrangu-aeg peaks olema selleks kõige kohasem.

Elame praegu välispoliitiliselt ärevamal ajajärgul. On vist ülearune tuletada meele Saksa „kolmanda riigi“ idaruumi püüdeid, järjekindlaid Saksa lehtede kirjutisi Balti riikidest kui põlisest ja puhtsaksa Kultur-Boden'ist. On ülearune vist isegi tuletada meele meie sakslaste hiljutist tasalülitamist Hitleri staabile alluvaiks — milline pöörasus oli võimalik ainult meie oma silmi-kinni-hoidmise tõttu tõsiasja ees, et oleme võimaldanud neile luua kultuuriliselt, poliitiliselt ja administratiivselt iseseisva riigi riigis. Ma ei tea maailmas ühtki teist riiki, kus niisugune asi oleks olnud võimalik. Kui ehk vahest ainult Hiinas, sealsetes suursadama-linnades välismaalastele loovutatud kontsessioonialadel. Aga need kontsessiooni-alad on territoriaalselt eraldatud Hiina vabariigist ja aasta-aastalt Hiina omandab neiski ikka rohkem ja rohkem õigusi, kuni nad ükskord muutuvad lõplikult temale alluvaiks. — Meie aga jätame tähelepanemata kõik ohud, mis meie vähemuste liigautonoomia meile toob ja ilutseme ikka edasi magusas lõmitamises, et „Eesti on oma vähemustele andnud kõige laiapiiirilisema autonoomia maailmas“. Voorus, mille üle Poola, Tšehhoslovakkia, Ungari ja ka teised oma piirides vähemusrahvusi omavad riigid on meid kiranud mitte just liiga vähe.

Ja sealjuures pole meil praeguses seisukorras vähimat lootustki, pole endale seadnud seda küsimustki, et meie haakristlevad sakslased ning üle traataia piiluvad või isakest-tsaari igatsevad venelased võiksid kas või paari põlve pärastki areneda tõesti Eesti kodanikeks, nagu tunnevad end Šveitsi kodanikena šveitsi sakslased, prantslased, itaallased. Vähemalt praeguse seisukorra edasikestmise juures mitte.

Ei kujuta ette, et revideerimine võiks tulla vägivaldse aktina, sihituna vähemusrahvuste kui üldse niisuguste vastu. See annaks vaid vastupidiseid tulemusi. Küll aga peaksid juba praegusedki seadused andma võimalusi pidevaks järelevalveks, et meie suuremaid vähemusi ei juhitaks riigivastases vaimus, et neid **teadlikult ei kasvatataks võõrkehadeks meie valuga sündinud rahvusriigi organismis**. Praegu see teostub. Otsitagu sellest pääsuks teid, küll neid leidub.

E. Jalak.

AJAKIRJANDUSE KONTROLLIST*).

Peab rõhutama, et protest ajakirjanduse vaimu vastu on õieti tarve kogu rahva vaimuse peenendamiseks ja kasvatamiseks, tema kainemaks ning kohusevaljumaks muutmiseks. Kui nõuda järjekindlat ning järsku kontrolli, siis ei tähenda see vaimuvabaduse kitsendamist, vaid katset soodustada ülesehitamishuvilisele ning tõusuhimulisele rahvale vajaliku vaimuvabaduse loomist.

*) Autori kirjaviis.

Vanem põlvkond võõristab ajakirjanduse kontrolli sellepärast, et ta mäletab veneaegseid ebamugavusi. Kuid veneaegne situatsioon oli hoopis erinev praegusest ja praegused ülesanded erinevad veneaegseist. See pole tingitud ainult omariiklusest, vaid kogu pärast sõjaaegse inimese muutund hingeelust.

Noorem põlvkond, mis kasvas siis, kui kõik mõisted olid segi paisatud, ja kellele õpetati, ning millesse õpetamatagi kasvas liiga lai ning tundeline „vabaduse“ mõiste, ei salli seda oma ebapideva ning traditsioonideta mõtlemisviisi pärast. Nad kardavad „vabaduse“ pärast. Selles on sotsialistidel päateene, sest nemad on meie noore põlvkonna vaimse anarhhiseerimise eest kõige enam hoolitsenud.

Niihästi vana kui noor põlvkond peavad ajakirjanduse kontrolli uuesti lubama. Kontrollinõudele on vaja laia avalikkust seljatagusena, mis tunneks, et meie kultuuri ning vaimuse tervise huvi omariikliku olemasolu huvidega ühte langevad. Selles on meie nüüdse situatsiooni erinevus veneaegsest. Tänapäev ei ole iseseisvus ülim ideaal, vaid ülim kohus. See ei ole meile sageli veel küllalt selge.

Praegune ajakirjandus on täiesti kontrollivaenuline — meie pärast sõjaaegse vaimulaadi tõttu, millesse kuulub poliitilise sõimlemise tore hoog, mis tuleb sihilühidusest ja teiseks oma vabamüürliku sensiibluse tõttu, mida nimetatakse põhimõttelisuseks.

Oli aeg kui meil tekkis tarve ameerikaliku ajakirjanduse järele. Meie liigutav naiivsus leidis, et see on edu, üks edu hanejalgades, nagu neid on palju. See lapselik edukäsitlus, see ajakirjanduse omaette suurriigiks tegemine meie väikeriigis, millel on omad rajatumad vabadused, oma erimoraal ning eesõigustet kõlvatus ning vastutusetundetudus, oli ajanähe. Kuid see oli ka pime ning kultuurivaene tegu. See jäi püsima, püsib tänapäevani, ning tõendab, et meie vaimne nagu on viril ja meie huvi endi olemasolu vastu pääliskaudne.

Põhimõtted, mille järele talitada kontrolli teostamisel, ei pea istuma silmi- ja vaimupimestavas säras pilveserval, nagu meie ääretuma vaimuvabatsmise printsiip, vaid kasvama meie loomusundidest ning tarvetest. Nende ainsaks juhiseks tahaksin pidada rahva vitaalsust, omaduslikku tervist ning kultuuriprintsiipi, mille kujundamiseks ning teostamiseks tulevad rakendada kõik jõud. See tähendab, et igal sammul tuleb õppida valjusti eraldama haigust ning tervist, ülearust ja vajalikku.

Seni on kõnelend enamiku protesteerijate südames salajane hääl, et liiga vali ei maksa madalatasemelise ajakirjanduse vastu ollagi, kuna see vahetevahel enesellegi on mugav. Kui avalik ning ametlik väärus lubab, siis sukeldume ise sellesse leigesse vette ning mõtleme nii, nagu meile meeldib, mitte nii, nagu seda tegema peame. See intiimne tõik on määrav olnud. Kuid isegi see tõik vajab tsenseerimist. Mõte ning vaimulaad vajab tsenseerimist, et kohutav ja vastumeelne trükisõna tsenseerimine jääks väiksemaks. Põhimõtte halva ajakirjanduse suhtes on lihtne ning paljude sõnadeta selge: haschischi võimalikult vältida ning lahjendada. Tõelikkust mitte üles kruvida ega pahendada sensatsiooniks, ja sensatsioon kõrgendada tõelikkuseks.

Moodne ajakirjandus, et oma kallist ning halba vabadust säilitada, püüab tõendada, et ajast ning arust on läinud ajakirjanduse pedagoogiline

ülesanne. Tegelikult on ta igapäev pedagoogiline ning jääb selleks viimse päevani. Kuid küsimus seisab selles, kuidas ning mis suunas ta mõjutab. Kuulukse öeldavat, et ajakirjanduses on võimatu korrektseks jääda. See on kohutav väljendus, kui selle üle mõelda, nii enesestmõistetav kui ta pais- tabki. Seda kõnelevad ajakirjanikud ning lehtede väljaandjad oma palga- liste suu läbi, kuna ebakorrektsus neile on teenistusallikaks. Kuid ma pean rõhutama, et küsimus seisab meie vaimses ilmendis, mis kunagi üleliia kõrge ega peen ei saa olla, ning iga väiksem patustus selle vastu on sõrme andmine kuradile.

*

„Seisukoha valik on esimene kultuuritegu“, ütleb Ortega y Gasset. Kui ajakirjandus seda kultuuritegu teostab, tuleb meil ometi hinnata, kas see viis, k u i d a s ta seda teeb, vastab kultuuriteo iseloomule. Selles on minu meelest lähtepunkt ajakirjanduse kontrolli nõudele. Sageli võib haiglus tervist arvustada — ja talle võib jääda võit. Siis kiitleb ajaleht, et rahvas on tema poolt ning teeb sellest järelduse, et tema hääl on jumala hääl.

Meie publikul on küll oma seisukoht probleemide kohta, mida ajakir- jandus käsitab, kuid sageli mitte tema vaimu kohta üldse. See on raske, sest ajaleht on kõigega, mis ta sisaldab ja kõiges, mis ta on, meile liiga lähedane. Aga seisukohavõtt enese suhtes on kõigest tähtsaim.

Meie kõrgestkultuurne ning moodne ajakirjanik on kõigeks valmis. Moodne elusuhtumine teeb talle käed vabaks ning takka tõukab veel ta uudne kutsemoraal; „publi“ ja „ületamatu“ olla. Uudne pole see küll mujal kui meil, aga et see siin tarvilik on, selle vastu on õigus kõnelda. Tema idiosünkraasia on otsida kõige põrutavam ning imelikum — ja kui seda ei leidu, siis piasiasjakesed sarnaseks teha, et neist midagi erakordset saab. Tema meelest on publik määratu kloaak, millesse kõik võib heita ja mis kõige eest tänulik on.

Kui poliitilise võitluse sagedast viletsust saab vabandada ning varjata valega, et see sünnib pühade veendumuste nimel ja üldsuse kasuks, siis informatsioonivaliku ning selle edasiandmisviisi kaitsmine on liiga kaela- murdev.

Siin tullakse ütlema häbitumat ning inetumat vabandust: rahvas tahab nii! Ja kui rahvas ei taha, siis: kõigis kultuurmais on nii, ja et meie oma arenemises taha ei jääks...

Paljude meie praegusi ajalehti iseloomustavate nähtuste üle on tarvis kontrolli. Sagedail juhtudel s u r v e t k i. Ma ei taha puudutada surve teostamise küsimust, vaid ainult öelda, et seda ei pea kartma. Elujõulise seltskonna juures võidetakse ebasobivused juba teisiti.

Arvame tõsise meelega, et eelarvamus kahekümnendast sajandist meid iga häda vastu kaitseb. Meie seisame ju nii kõrgel kultuuriastmel, teame kõik, kuidas kõige parem on, hiritame eilse üle, sest meie oleme, jah, mitte midagi muud kui edusamme teind!

*

Turuajakirjandus tuleks sulgeda järsu liigutusega. Mida rohkem neid suletakse, seda parem. Kui selleks õigus puudub, siis tuleb see hankida. Ja neid ei pea uuesti sündida laskma, nagu praegu. See iseendast on demoraliseeriv. Järsk talitamisviis on sellepärast hää, et publik ja eriti noorsugu järele mõtleks, m i s p ä r a s t seda tehti. Kõik selgitustööd, nii pehmed ning halemeelsed, nagu nad meil tavalikult on, ei aita midagi. Need ainult

kasvatavad ja toibutavad seda kõigi olemasoleva sallimist ning millegi olemasoluga selle olemasolu vabandamist, millest on vaja vabaks saada.

See saaks ka tähelepanu juhtima sellele, et tarvis on säilitada, või õigemini, uuesti päevakorda võtta põhimõtte, et mitte kõik pole hää ja tarvilik mis on, et ei või lasta elul minna, nagu ta enese hääksarvamuse järele läheb, vaid peab olema vaimu ning tahte kontroll, enne kõike kontrolli õigus kõige üle. Et meie kontrolli printsiipi seni oleme vältind ning naeruvääristand mingiks ebaajapäraseks, vananenuks ning inkvisiitorlikuks ja põhjendand seda „vabadusega“, see näitab ülearune kord veel, ning võib-olla kõige selgemini, meie mõistete ning arusaamade segipaisatud olekut ning seesmise distsipliini puudust.

Mis puutub kontrollisse poliitilise artikli üle — siis on küsimus raskem. Soovitav oleks, et poliitiline juhtkiri oleks vaba maaniast võidelda isikute hukkamisega ning võitleks võimalikult ainult mõtetega ja arusaamade ning põhjuste üleolekuga. Ainuüksi see oleks juba tervendav. Sellega vabaneks publik luupainajalikust teadmisest, et poliitikas ei käi võitlus pühade ning tähtsate asjade ümber, vaid kõik seisneb selles, kas Piibel on all ja Vestmann pääl või ümberpöördukt. Kontrolli küsimus selles mõttes poliitilise mõttevabaduse üle peaks ka küsimusse tulema. Vähemasti teame, et enamik publikust seda kontrolli omaette siiski teostab. Miks ei peaks tohtima seda avalikult nõuda, ilma neid võtteid kasutamata, mida suur Jaan Tõnisson oma viimasel hiilgeajal tarvilikuks pidas. Kui ajakirjandus tõesti peaks olema nii kasvatamatu, et ta seda ei arvesta, siis võiks hädaabinõuna kõneste tulla isegi säälsu suur, hoolimata põhimõttelisest tsensuurivastasusest, ainult selleks, et jälle kord teravasti rõhutada kontrolli õigust. Rahvahulkade silmis on tsensuuril ikka vägivalda lõhn ja sellepärast on ta enamjuhtumeil ebapedagoogiline ja seda peab alati küllaldaselt põhjendada võima. Praegu on see meil raske, põhjuseil millest ma oma kirjutuse algul kõnelesin.

Oleme tagasi jõudnud samale kohale, kust lähtusime, ning tuletan uuesti meele Ortega y Gasseti sõnu: „seisukohavõtt on esimene kultuuritegu“.

Laissez faire, laissez passer-meeleolu tahab praegu omada seisukoha väärtust. Tõeliselt tähendab see: ohjad käest ära anda. Piirituma vabaduse nõue on iseenesest kollane, lahus kõigest, mis selle „põhimõtte“ varjus taotellakse.

Möödamines tuleks veel puudutada ajakirjanike selektsiooni küsimust, sest just selles tahaksime näha tulevikus kontrolli päämist teostamist. Võib olla oleks see kõige viljakam ning loomulikum.

Autoriteetse ning soliidse asutuse ellukutsumine, mis meie ajakirjanike juurekasvutase mõistmise eest hoolitseks, peaks saama päevaküsimuseks, ning selles asjas peaks ajakirjanikkond ja seltskond töötama täies üksmeeles. Valitsus ning Riigikogu peaks kaaluma vastava institutsiooni loomist, kas iseseisvana või ülikooli juures, ja ajakirjanikel olgu tegutsemise õigus ainult nõutava ettevalmistuse juures. Talitatagu umbes nii, kuidas õpetajatega on talitatud, ametist vabastades nõrga ettevalmistusega jõude.

Vajame ajakirjanduse kontrolli. Ei tule oodata seda ainult valitsuselt, seda peab publik tegema. Lõppeks algab ju kõik säält. Kuid järskude abinõudega. Seda tahaks ikka uuesti rõhutada.

F. Toomus.

RISTIUSK JA RAHVUSLIK KIRIK.

Käesoleva kirjutisega alustab toimetuse usu ja rahvuse vahelise vahetõrje käsitlevate artiklite avaldamise.

Maailmasõja järele on rahvusküsimus väga suurt hoogu saanud. Kõige uuem sotsialismivastane vool poliitikas annab veel suurema tähtsuse rahvustervikule, mõistes hukka rahva killunemise. Rahvuslik kultuur ise on juba vana tuntud hüüdsõna.

Rahva tervikluse ja tema kultuurilise ühtluse nõue ei jää peatuma ühegi avaliku elu avalduse ees. Ka usuküsimus peab tulema kõne alla.

Otsekohe paistab tõusvat vastuolu. Kas ristiusk saab olla üldse rahvuslik? Kirikuajalugu ja usuteadus tunnistavad ta universaalseks, rahvusvaheliseks. Kuidas võib rahvusvaheline ühtlasi olla rahvuslik?

Kristlus on küll lagunenud paljudesse osadesse ja lahkudesse, kuid need kõik tungivad rahvuse piiridest üle ega pretendeeri ainult ühele rahvusele.

Jääks rahvuse seisukohast kaks võimalust: kas pöörduda tagasi eelkristlikule rahvuslikule usule või anda kristlusele oma rahvuse värving.

Esimest teed propageerib Saksamaal kindral Ludendorff, eriti oma abikaasa dr. med. Math. Ludendorffi teoste põhjal. Sääliame täielikku kristluse eitamist ja panteismi kalduva germaani jumalatunde (Gottempfinden) nõuet.

Pöörame silmad usupsühholoogia poole, siis võime küll esialgu leida üllatusi, kuid on ju ka oma kodus küllalt vahesid ja erinevusi, millest ei saa ühte pidada enam rahvuslikuks kui teist. Kas on üldse inimlikke omadusi, mis saab olla ainult ühel rahval, teisel mitte?

Küll on olemas teadvusetut rahvuslust usuelus. Tarvitseb ainult võrrelda üksikute skandinaavia rahvaste usuelu soome, eesti ja läti või inglise, saksa ja vene omaga, siis saame otsekohe muljed erinevuse kohta. Kuid on vahed ka maa ja linna, väike- ja suurlinna, noorte ja vanade usuelu vahel. Kas need on kõik rahvuslikud või ainult esteetilised, välised vormivahed? Kas nad on juhuslikud või olulised? Kas neid saab abstraherida ja üldistada?

Kuulus kristliku üliõpilasliikumise reisisekretär, ameeriklane John R. Mott, konstateeris juba enne sõda, et ristiusk annab Indias, Hiinas Jaapanis — igalpool omapärase väljenduse ja on oma olemuselt siiski kõigile ühine.

Rahvuslikult raskeks ja tõsiseks muutub probleem tegelikult alles siis, kui rahva usuline juhtimine asub väljaspool ja on vastuolus rahva õigustatud nõuetega. Näiteks juhtus mul kord Londonis jutujamine vaimustatud katoliiklasega. Erilise selgusega paistis silma kooskõla puudus rahvuskultuuri ja usuelu vahel.

Kas sobivad aga meile usulahkude ja kreeka- ning rooma-katoliitsismi propaganda alused, mis on väärtuslikud mujal, ja kas ei ole nad küsitavas kooskõlas meie rahva hingeeluga? Kas see ei takista rahvuslikku ühtlust?

Veel küsitavamaks osutub lugu, kui vaatleme lähemalt ametliku kirikluse, tõelise kristluse ja kultuuri rahvuslikkuse iseloomu.

Ametlik kiriklus.

Kiriku-usk sisaldab hulga aluseid, mis on ühtluse suhtes väga vähe sobivad. Katoliikliku kiriku kohta on öeldud, et tema olevat kõikide uskude entsüklopeedia. Kõige madalamast ebausust kõige kõrgema mõtteteaduseni küündib tema varjundite skaala. Nagu Rooma riik väikesest hõimust tõusis maailma ainsaks suurriigiks, nii et tema pärija, Rooma kirik, pole tänaseni loobunud maailmavalitsuse ideaalist. Üks kari ja üks karjane (= Rooma paavst) on juuda ideaal (Hes. 37, 22) hellenistilises evangeeliumis (Joh. ev. 10, 16) rooma poliitika aluseks.

See juuda messianism juuda seaduseusu alusel, täiendatud kreeka dogmaga ja liidetud rooma formaalse õigusega, annab kompakitse organisatsiooni, kus usk ja Kristuse kuulutamine on ainult ühtlase võimu vahend. Võimu monism on praktiliselt pärit Juudast ja Roomast, mõtteteaduslikult kreeka idealismist, psühholoogiliselt inferioriteedi teadvusest (madalamal astmel).

Kuna võim on päässi, siis pole midagi tähtsat, kui selle võimu tunustamine. Vastutasuks on vabadus neis asjus, mis võimu ei sega. Aga ka neid saab kasutada võimu huvides, tõmmates vabadusele kitsendavaid piire, nimetades üle piiri mineku patuks ja tehes andeksandmise võimu eesõiguseks. Pole ime, kui paavstivõim algas Peetruse asemiku ja järeltulijana, okupeeris Kristuse lunastustöö monopolina, kuni Innocentius III kuulutas enese koguni Jumala asemikuks. Sarnane kiusatus pole võõras ka teiste kirikute juhtidele, olgugi nende kirikute asutajad olnud väga tõsised usumehed. Kirikuseadus ja distsipliin on selleks tänulikud abinõud. Tõeline isiklik usuvõim muutub mehaaniliseks teise järgu küsimuseks.

See juriidilise instituudi iseloom vastab juuda seaduseusule ja saab täpsama kaju rooma õigusest. Ses seisab Vana Testamendi ja rooma katoliikluse ühine iseloomuomadus, järelikult mitte spetsiifiliselt kristlik.

Võimu kujutus oma absoluutsusega aga on pärit madalamalt astmelt — despoodiliselt kartuse- või terrori-jumalalt, ainult selle vahega, et hirmuvalitseja tujude asemele on astunud käskude, seaduste ja eeskirjade süsteem.

See kõik kuulub eelkristliku ajajärku, kus on tegemist välise autoriteedi kategoorilise võimuga.

Üsulis-kultuuriline sisu liigub neis raamides, eriti rasketel aegadel, mil hädad inimesi vaevavad.

Muidugi pole siin ainult ühekülgse ideede ja olude põlvnemisega tegemist, vaid ka massi hingeeluga, mis neile kujutlustele pimedalt alistub, või sellepärast olukorraga lepi, et tema hingelaad samasugune on.

Võim ei ole huvitatud oma ulatuse kitsusest, vaid on ainult olude sunnil rahvuslik või kiriklik, sest et ta kaugemale ei küündi. Paremad ja suuremad väärtused painutatakse võimu alla ja võimu teenistusse. Võim ise ongi õigus, ta on absoluutne. Teised väärtused on kõrgemal astmel võimu kätteks või varjuks ainult kasulikud. Võimu pooldamine saab karjääriks ja variseerlikkuseks.

Kristlusele võõraid ollusi on siin küllalt.

Ei aita mingi tahe ega dekreet nende maharaputamiseks, kuna uus võim vaevalt saab olla parem.

Aitab ainult teadlik analüüs ja kriitika, mis avab tee uutele kujutlustele ja nende kaudu äratav uue tahte kõrgemale astmele.

Tõeline kristlus.

Kristluse vastuolu variseerlikule hingetule seadusetäitmisele tarretanud templi elus on küllalt tuntud. „Kui teie õigus pole parem variseeride õigusest, ei saa teie mitte taevariiki.“

Apostel Pauluse seadusevastatus on küll radikaalne, kuid viib alla kartuse-jumala juure tagasi. Pauluse lunastusõpetus aga osutub seaduseusu tulemuseks õiguse tasakaalu jalule seadmise mõttes — kuid jääb kartusejumala teenistusse. Pauluse usk on segatüüp, kuhu nagu kogemata on sattunud mõned hellenistlikud ja üksikud kristliku sisuga laused.

Suursuguse paiste on andnud kristlusele idealistlik tõlgitsemine Plato koolist, eriti Johannese evangeeliumi kaudu. Logose (sõna) õpetus, mis oli Jumala juures ja Jumal ise, tegi Kristuse paljalt Jumala inkarnatsiooniks, kehastuseks, ilma isikliku iseloomuta, tema lunastuse — tõe ilmutuseks, taevalikuks teadmiseks. Sellest tõusis — dogma, lunastav teadmine. Dogma kuulutamine on õndsaks tegevaks kiriku ülesanne. Sakrament on ühenduse uuendamine ja kinnitamine Jumalaga. Formaalse instituudi, kiriku käes on dogma absoluutne, muutmatu nagu kiriku (Jumala) võim. Seaduse ja tuntuse (gnosise) süntees on kiriku alus. Kui suurel määral on säärane kirik — kristlik?

Mis on kristlik?

Hiigla kõmu tekitas 1900. a. prof. A. Harnack'i loeng „kristluse olemusest“, mis ilmus raamatuna mitmes keeles ja paljudes trükkides. Harnack iseloomustab kristluses kolme momenti:

1. Jumala riigi tulemist,
2. Jumal-Isa ja inimese hinge lõpmatut väärtust,
3. Paremat õigust ja armastusekäsku.

Hää osa sellest on õnnelikult tabatud, kuigi ilma erilise meetodita. Olemusena tuleb mõista ainult seda, mida teistel ei ole. Jumalariiki, teokraatiat tunneb aga juba Vana Seadus, Jumal-Isa on ka mujal (V. S., India, Babüloonia, Kreeka, Room) olemas.

Inimese hinge väärtus on tõesti kristluse põhiõlemus. Kuid just see on platonismi tänaseni kestval mõjul ikka paistnud „juhusliku“ elemendina ja projitseeritud ikka teise maailma („mitte siit maailmast“. Joh. 18, 35 on täitsa platooniline väljendus). Idealistliku abstraktsiooni abil meie ei saa üldse olemust kätte. Platooniline meetod tunneb ainult ideed, mitte indiviidi igavese olemisega substantsina.

Kristluse teaduslik käsitlus kannatab vastava filosoofia puuduse all, mitte et seda üldse ei oleks, vaid et see, mida temale rakendatakse, ei ole tema oma ega tema kohane.

Ainus mõtteteadus, mis on kristluse kohane, algab Leibnitzi monadoloogiaga, isikliku substantsi teadusliku tuletamisega. Mis puutub isiku jumalateadvusesse, tuleb selget vahet teha projektiivsete välisjumala kujutluste, panteistliku isiksusega kõik-jumala ja kristliku isikliku, inimesest erineva ja siiski kõikide hinges asuva jumala vahel.

Isiku väärtus pole mitte ainult tema moraalne või esteetiline väärtus, vaid tema *metafüüsiline olemine* väljaspool materialismi ja idealismi alternatiivi, olemine, mis kunagi ei saa kaduda mitteolemisse, nägematu ja tajumatu eneses, nagu vourused ja vaimuanded, ja siiski — oma tegude, omaduste ja suhete alus, subjekt.

Maailm ei koosne mitte lihtsalt liikumisest (kelle?), vahekordadest,

vaid indiviididest, nimetatagu neid hingedeks või aatomiteks (metafüüsilises mõttes).

Individid (monaadid) on, kes suhtuvad, liiguvad, reageerivad, avaldavad tegevust teatud viisil.

Individid, jagamatud, kadumatud üksused on olemise alus, universumi koosseis, väga mitmesuguseil astmel.

Olemise, elu ja tegevuse väärtus ei ole ruumiliselt isikutevaheline, vaid ka suhtumise juures ikka ainult neis enestes.

Sellepärast on meil Kristuse huvi nõrkade, väetite, vaeste, kadunute, haigete, võõraste vastu mõistetav ainult sellelt seisukohalt. Siin on üksik hing kallim kui terve välismaailm. Jumala riik ei tule, ei ole siin ega sääal, vaid on teis. Õigus ei ole mitte välispidine, formaalne, niisama paastumine, palve, häätegevus (see oleks variseerlik), vaid oma enese puhta meelsuse asi. Ka karistus ja kohtumõistmine, kui välisilma võimu avaldused, ei või midagi paremat anda, kui meelsust vägistatakse. Mitte välised petlikud kombed, vaid hing, mis iseennast neis avaldab, on pääsi. Õige hingeline suhtumine on armastus, mis näeb teise hinge häda. Mure on rippuvus välisilmast, kuna looduses kõike on kõigile. Hinge õigust pole kusagil nii järjekindlalt maksma pandud kui evangeeliumis. Sellest kõigest ei järgne mitte välismaailma eitamine, mitte askees, vaid vabadus ja rippumatus välisilma suhtes, mitte suhete katkestamine, vaid elujulge suhtumine ilma hinge väärtuse heitmiseta välismaailma, ilma seda maailma enesele ahnitsemata (nagu projektiivses egoismis).

Need seisukohad annavad uue usundi, erineva projektiivseist kartuse- (terrori-) ja seaduse-usundeist, nende ateistlikust kriitikast, idealistlikust andumusest kõiksusele (panteismist) ja kõigist viimse eritüübist.

Kuidas laheneb rahvuse küsimus kristluses?

Projektiivsel astmel otsib inimene naiivset kasu ja abi välisilmast, kõikudes kartuse ja lootuse, seadust tunnustava südametunnistuse ja eksimuste hingepeina vahel.

Panteistlikus andumuses kaob hing (oma kujutluses ainult muidugi) täitsa jumalikus ookeanis otsekui nirvaanas. See pole mitte kristlik enesalgamine, vaid müstiline enesetapja õndsuse ilu või masohhism.

Alles kristlikul astmel saab hing teadlikuks oma kadumatuses (kadumatu on ta ilma selle teadvuseta). Kristlik sisemaailm pole platooniline immanentsus. Riigientusiasm teeb inimesest kahvatu inimkonna-idee pimedada tööriista. Kristlik isikuväärtus vallandab hingevõimed küllaseks rikkaks eluks.

Mis on nüüd suurem võit? Rahvuse abstraktsioon, mis otse kaotab omapärasuse ja viib ka rahva tüübid abstraktse inimkonna alla, mida siis praktilised võõrad juhid kasutavad kõikide, ka enese kahjuks? Või kõigi rahva liikmete isiklik intensiivsus ühises elus, mis kaitses isiku õigust ja väärtust nii, et kaovad kõik kunstlikud, loomuvastased tõkked, et seadusepärase, avaliku moraali omaks võtva projektiivse südametunnistuse asemel töötab sisemine vabadus, kirjutamata ja hääletamata seadus?

Ärgu öeldagu, et see võimatu on, ehk et see ainult idealismis võimalik on. Isegi prantsuse revolutsiooni esimesed inimõiguse formelid olid enam kristlikud kui platoonilised. Ja mitmed kristluse pilkajad, nagu Voltaire

ja Nietzsche, ei tabanud oma naeruga mitte tõelist kristlust, vaid ainult ametlikku, isegi siis, kui nad ei suutnud neid lahus hoida.

Rahvuslik kristlus on alles siis olemas, kui riigi kodanikud tõelise kristluse mõttes endid leiavad, koondavad ja maksma panevad, mõjutades ka kirikut selles suunas ja tõstes kogu rahvast kõrgemale astmele.

Ed. Tennmann.

PÖLLUMAJANDUSLIKKE JUHTMÕTTEID.

Eelmise aasta ERK'i viimases numbris avaldati Eesti Rahvuslaste Klubide põhimõtted. Põllumajandust puudati seal vaid üldiselt. Kuna põllumajandus üldse ja meil eriti on tähelepandavaim rahvamajanduslik tootmisala, siis anname allpool ruumi meile saadetud kirjutisele asjaomaste küsimuste lähemaks diskuteerimiseks.

Põllumajanduse tähtsuse kohta ütleb *O. Spengler* oma teoses „Õhtu-maa hukkumine“: „Põllumajandus on see tootmisala, kus talurahvas esineb tootjana ja on ainuke tootja, kelle loov eluviis teeb alles iga teise elu võimalikuks.“ Seega annab tema põllumajandusele äärmiselt suure erikaalu rahvamajanduses. Meil on põllumajandus etendanud tähtsat osa juba vanasti ja praegugi tegeleb üle 60% meie rahvast kas otsekohe või kaudselt põllumajanduse alal. Võib ütelda, et oleme tuntud teiste rahvaste juures osalt ka oma põllumajanduse kaudu, kuna veame välja suurel arvul mitmesuguseid põllumajanduslikke kaupu. Selle alaga võime end päälegi senisest rohkem tutvustada teiste rahvaste juures, kui rohkem rõhutame oma põllumajanduslike toodete ja kaupade päritolu äranäitamist.

Arvestades põllumajanduse osatähtsust ja rahva hulka, kes on rakan-danud oma vaimuanded, tööjõu ja kapitali eesti põllumajanduse teenistusele, on loomulik, et nad peavad ka saama vastava tähelepanu ja tasu osaliseks, mida võimaldab meie riiklik organisatsioon.

Põllumajanduslikku edu pole võimalik saavutada ilma põllumeeskonna vaimse ja tehnilise ettevalmistamiseta. Vaimne ja tehniline ettevalmistamine põllumehe kutsele algab juba lapse-east, ammu enne koolikohustust. Seega peab siis meie praegune põllumeeskond ise hoolitsema oma järeltulijate vaimuannete ja iseloomu ning meelsuse arendamise eest. Pärast tuleb selle suure ülesande kordasaatmist jätkata koolil, kus tuleb kõne alla algkool ja põllumajanduslikud kutsekoolid. Põllumajanduslikud kutsekoolid peavad kasvatama põllumehelikkude vaimu ja tehnilist oskust meie kasvavas noores põllumeeskonnas. Me ei või aga neid ülesandeid jätta ainult põllutöökoolide hooleks, kuna nende arv, kes suudavad õppida põllumajanduslikes kutsekoolides, on väike selle suure osa eestlaste kõrval, kes siiski tahes või tahtmata peavad jääma põllumajanduse teenistusse. Seetõttu peab suure osa tööst, mis teha tuleb kasvatus- ja õppeasutistel, panema algkoolidele. Algkool on sunduslik kõigile ja seega saavad ka kõik õpetuse osaliseks, mida vaja meie põllumajandusliku kultuuri tõstmiseks. Praegused algkoolide õppekavad peab ümber korraldatama sarnaselt, et sääll leiduks ruumi põllumajanduse algõpetusele.

Kuna praegu peaaegu kõik maa-algkoolid varustatud on maaga, siis avaneb seega võimalus kõikjal maa-algkoolide juures korraldada elementaar-

katseid ja näiteid taimekasvatuse mitmekesiseil aladel. Katseasjandusega tutvumise ja põllumajanduse õpetuse rahvapärastamise otstarbel peaks korraldatama iga kevadsemestri lõpul iga maa-alkkooli juures n. n. „põllumajandus-nädalaid“. Neil põllumajandus-nädalail tuleks õpetuseandjaina kasutada ka kogu agronoomiline personaal. Kindlaksmääratud kavade järgi korraldaks siis agronoomiline personaal tutvumist põllumajandusega ja katsete tegemist algkooli viimaste klasside õpilasile. Regulaarse põllumajanduse algkursuse õpetamine peab jääma aga algkooli õpetajate kätte.

Sellele võidakse ju vastu väita, et algkooli-õpetajad pole praegu ette valmistatud põllumajanduse-õpetuse andmiseks. Osalt on see vastuväide õige, kuid sellest hoolimata ei või ometi seda mõtet täiesti hüljata, kuna õpetajaid on võimalik paari aasta jooksul vastavalt ette valmistada sellekohaste täienduskursuste kaudu. Täienduskursusi õpetajate ettevalmistamiseks põllumajanduse-õpetuse äraõppimiseks on võimalik korraldada suveti õppetöö vaheajal. Õpetajate ettevalmistajaina võib kasutada agronoomilist personaali. Tulevikus maa-alkkooli õpetajate ettevalmistusel peab loomulikult põllumajanduse-õpetus seisma nende õppekavas.

Silmas pidades põllumajanduse suurt osatähtsust meie rahvamajanduses ja rahvastikus, on loomulik, et see osa rahvast peab leidma ka vastavat tasu oma tööjõule ja rahuldust vaimule. Põllumajanduses tegelevad maaomanik ja tööline kõrvuti põllul ja heinamaal, samuti jagavad nad ühtlaselt elukorterit ja söögilauda, seepärast ei saa ka õigeks pidada õpetust, mis püüab tekitada klassivaheid põllumajanduslikus rahvastikus. Klassivaenu tekkimise takistamiseks põllumajanduslikus rahvastikus tuleb tarvilikuks pidada põllutöölise varustamist maaga.

Põllutöölise varustamine maaga on teisest küljest ka tähtis maa-elanikkonna kapatsiteedi tõstmiseks. Maarahvastiku kapatsiteedi tõstmisega pidurdatakse töötute arvu suurenemine ja rahulolematu elemendi valgumine linnadesse. Praegu, kus põllutöölised vähe seotud on maaga, valgub neist palju talveks linnadesse, aidates sääl töötute arvu suurendada. Põllutöölise maaga varustamiseks on võimalik rohkesti kasutada riigil praegu olevaid tagavara-maid. Samuti on võimalus asunduskapitali summadega muretseda põllutöölisele asunduskohti. Asunduskapitali tegevuse elustamiseks võib praegu maksvaid seadusi muuta, et maade müükide ja ostude puhul kindlustataks riigile ostu eesõigus. Seega avaneks asunduskapitalil igal müügi-juhul, kui see tarvilikuks ja soodsaks osutub, maade kokkuostmise võimalus. Asunduskapitaliga ostetud ja asunduskomisjoni kaudu väljaantavad maad korraldatagu ja hoonestatagu enne nende väljajagamist maasoovijale. Maade väljaandmine omanduseks sündigu pikaajalise järelmaksu pääle. Väljaantavate kohtade hoonestamist võib jätta ka üksikjuhtumel asuniku enda teostada, kuid sel puhul peab hoonehitamisel nõudma otstarbekohast plaani. Omaehituste puhul olgu võimaldatud laenu-saamine. Üldse peab aga asunduskohtade hoonestamisel, ja ka üldiselt nõudma ja eesõigustama tulekindlate hoonete ehitamist.

Tulekindlate hoonete ehitamiseks peaks võimaldatama kõigile põllumeestele, kellel omas krundis puudub vastav ehitusmaterjal, seda riiklikest kaevandusist ja murdudest minimaalhinnaga. Ehitused on põllumajanduses ebatootvad, kuid siiski paratamata vajalikud. Nad tasuvad end väga aeglaselt ja sagedasti üldse ei tasu. Seda silmas pidades on iga uue ehituse

püstitamise korral põllumees raskuse ees. Selle kergendamiseks võimaldada tagu põllumeestele pikaajalist ehituslaenu.

Põllumajandus on ala, mis kõige rohkem rikastab rahvamajandust uute varade lisamisega. Seetõttu on siin ka rahvastiku kapatsiteedi tõstmine soodsaim. Meie põllumajanduse ülesandeks pole mitte ainult siseturu varustamine toidainetega, vaid ka tootmine välisturgude jaoks. Jälgides meie väliskaubandust selgub, et karjasaaduste eksport on tähtsaimad, kokku aga põllumajanduse saaduste eksport moodustab lõviosa meie väliskaubanduses. Juba alates aastast 1931 moodustab põllumajanduskaupade väljaveo väärtus üle 50% meie väljaveo üldväärtusest. Kas aga seesugune seisukord püsib kaua? Selle pääle on praegu raske vastata. Kõik maad praegu püüavad omamaist toodangut sellevõrra suurendada, et rahuldada siseturu nõudeid. Loomulik, et see pole kõikjal teostatav, kuid sellest hoolimata raskendab säärane olukord tunduvalt põllumajanduse saadustega kauplevate riikide seisukorda. Teisest küljest püütakse suunata ostusid nendesse maadesse, kes vastu ostavad. Tähendab, praegu püütakse arendada vahetuskaubanduse põhimõtet ja üldse rahuldada omamaise toodanguga. Ometi aga pole mitte täitsa võimatu, et põllumajanduslike saaduste ekspordivõimalused võivad taas suurened.

Alati valvel-olekuks Eesti põllumajanduse huvide eest peab põllumajanduslik nõuanne suurima hoolega uurima ja jälgima konjunktuurilisi muutusi. Silmas pidades konjunktuuriliste küsimuste tähtsust, tuleb arendada ja edendada konjunktuuri uurivate asutiste tegevust.

Põllumajanduse arengule on olulise tähtsusega agronoomiline nõuanne. Agronoomilist nõuannet tuleb rohkem süvendada senisest meie oludele kohandamise mõttes. Elav eeskuju on tähtsam kui igasugune propaganda. Tegelik nõuanne ei tohi piirduda ainult tegelike kursuste ja näitekatsetega, vaid agronoomid-nõuandjad peavad ka ise olema tegelikud põllumehed ja näitama eeskju oma majapidamise juhtimisel.

On hädavajalik eeskujulikkude majapidamiste loomine igasse agronoomi-jaoskonda. Eeskujuliku majapidamisena võib kõne alla tulla agronoomi oma talu, kui see olemas. Suuremal osal juhtumeil ei ole agronoomil oma talu. Neis kohis tuleb Põllutöökojal muretseda oma majapidamised, mille juhtimine peab alluma vastavale jaoskonna-agronoomile või põllumajanduse konsulendile. Eeskujulikkudele majapidamistele talude ostu võib teostada asunduskapitali summadega. Teiseks võiks neid eraldada riiklikust maatagavarast, kus see olemas. Eeskujuliku majapidamise otsustarbekohase juhtimisega võib agronoom kõige rohkem oma ümbruskonna põllumehi veenda uuenduste elluviimise tarvilikkuses. Eeskujuliku majapidamise majandamine peab sündima kavakohaselt, mis antud ümbruses sobivaim. Selle juures ei või Põllutöökoda teha majapidamist oma tuluallikaks. Agronoomide töötasu ei võiks vähendada kõnesolevate majapidamiste tulude arvel, kuna peab eeskujulikku majapidamist võtma, kui põllumajanduse arendamise abinõu.

Põllumajanduse arendamisel peab erilist rõhku panema tootjate tõstmisele, kuna praegused põllu- kui karjatoogid on madalad ja neid ei või pidada rahuldavaiks. Looduslikest eeldusist tingituna võiks põllusaagid ületada praegusi täielikumate harimis- ja majandamis-viiside kasutamisel.

Põllumajanduse arendamise kavas ei tohi ka puududa kodumajan-

PE^A₇₂6341

duse õilistamine. Taluelu on praegu väga monotoonne, sellepärast peaks rahvuspärase kultuuriliste ürituste propaganda väärima erilist tähelepanu.

Põllumajandusega kõige tihedamas seoses on põllumajanduslik tööndus. Arusaadavalt peab ka põllumajandusliku töönduse eluhuvide eest võitlemine seisma põllumajanduse programmis. Ebasoodsate lepingutega on nii mõnigi põllumajanduslikest tööndusaladest sunnitud laostuma. Näitena võiks nimetada kas või piiritusetööstust. Piiritusetööstus oli enne maailmasõda palju rohkem levinud ja andis meie põllumajandusele tunduvalt suuremat tulu kui praegu. Sellevastu oli aga piirituse tarvitamine väiksem kui praegu. Põllumajanduslikest tööndusaladest võiks veel laiendada mõnesuguseid põllumajandusesaadusi konservivaid tööstusi.

Põllumajandusliku kaubanduse alal peaks valmistajate ja tarbijate ühistegevuse arendamine soodustama tootjate ja tarbijate seisukorda. Mitmekordne erakaubitsejate võrk tootjate ja tarbijate vahel on eaproduktiivne. Põllumajanduslike kaupade kvaliteedi tõstmine aitab soodustada nende minekut ja tootmise tasuvust. Kaupade kvaliteedi tõstmise abinõuna on märkimisväärne standartimine. Standarditud kaupadel on avaram turg nii sise- kui välismail. Välisturgude kindlustamise mõttes on tähtis oma kaupade suurem reklaamimine.

Lõpuks põllumajanduse krediidiküsimusist. Meie põllumeeskond pole kunagi elanud jõukalt, sellepärast on põhjalikumad kultuuritööd ja ettevõtted krediidita rasked teostada. Põllumajandus oma aeglase raharingvooluga ei saa aga kasutada kommertskrediiti, mis peab olema kiire liikumisega. Põllumajandusele on soodsam hüpotekaar-krediit. Maailmasõja ja sellele järgnenud Vabadussõja ajal jäid meil talundeis kõik põhjalikumad kultuuritööd seisu. Ei parandatud maid, ei ehitatud hooneid ega ostetud uusi masinaid. Kõik need tööd lükkati edasi paremaiks aegadeks. Sellepärast kujunes pärast sõjane aeg eriti hookaks ülesehituse ajajärguks. Samal ajal oli põllumajanduse saadusil hää minek, mis suurendas põllumehe sissetulekuid. Kuid et sääljuures ka väljaminek oli suur, siis polnud laenu tegemine mingisugune patt. Sellal puudusid pikaajalisi laene andvad pangad, mispärast põllumees oli sunnitud kommerts-krediiti tarvitama, Hiljem, põllumajanduse saaduste hindade langedes, sattusid laenuga talundid raskusse. Sellise olukorra vältimine on vajalik, et põllumajanduslik krediit oleks pikaajaline. Neist pikaajalise krediidid asutistest peaksid kõik põllumehed ühtlasil tingimusil laene saama, kui nad laenu tarvilikkust suudavad tõendada ja pakkuda küllaldaselt kindlustusi saadud laenu vastu. Meelsus ei tohi olla laenumääramisel mõõduandev. Meil on põllumehe krediiditasutiseks kujunemas Maapank, kuna sinna on koondatud suurem osa põllumeeste laene. Põllumajanduse krediteerimisel ongi tähtis, et laenu oleksid koondatud ühisesse laenuasutisse.

P. Kind.

Ilmub 12 korda aastas. Tellimishind: aastas Kr. 3.—, poolaastas Kr. 1.70.

Vastutav ja tegev toimetaja: *Edg. Kant.*

Toimetuse liikmed: *N. Kaasik, H. Moora, V. Nõges, Ed. Sahkenberg.*

Väljaandja: *Eesti Rahvuslaste Klubide Liit.*

ERK

Üld-, majandus- ja kultuurpoliitiline ajakiri

ilmub 1934. a.

Eesti Rahvuslaste Klubide Liidu väljaandel.

Ajakiri „ERK“ käsitleb poliitilisi, sotsiaalseid, majanduslikke ja kultuurilisi küsimusi rahvuslikult platvormilt.

„ERK“ ilmub 12 korda aastas. Tellimishind aastas Kr. 3.—, poolaastas Kr. 1.70, üksiknumbrid à 30 senti.

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutised riigis. Toimetuse aadress on: Tartu, Maarjamõisa 48—1.

Talituse aadress: Tartu, postkast 140.

Soovitame üldtunnustatud **Eksport Pilseni, Pilseni, Müncheni**

Karastusjooke: Mesi-Sekt,
Solo-Sekt, Karamel ja Limonadid.

Õlletehas „LIVONIA“

Tartus, Kalda t. 5/6, telef. 2-38.

PE A 1. 10 / 6111111
725, 341

ETA

Vabrik
asut.
1877

UNION

jalanõud

UNION

nahast

on kõikjal lähimüügi
poolt I kohal.